

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-22>

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ТУРИЗМ»

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE FUTURE TOURISM SPECIALISTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE "SPECIALIZED TOURISM"

Маковецька Наталія Валеріївна
доктор педагогічних наук, професор,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3735-2205>

Makovetska Nataliia
Zaporizhia National University

Статтю присвячено актуальній проблемі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму. Окреслено підстави для подальшого розвитку туристичної сфери в Україні, обґрунтовано важливість з цієї токи зору професійно компетентного працівника галузі туризму. Проілюстровано роль дисциплін циклу професійної підготовки спеціальності на прикладі навчальної дисципліни «Спеціалізований туризм», а саме: висвітлено мету, завдання, згідно зі стандартами вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, результати, що досягаються, а також, компетентності, якими опановують студенти у процесі вивчення дисципліни «Спеціалізований туризм». Наведено окремі підходи до добору форм організації лекційних і практичних занять у ході викладання дисципліни «Спеціалізований туризм».

Ключові слова: фахівці з туризму, професійна компетентність, спеціалізований туризм.

The article is devoted to the actual problem of forming the professional competence of future tourism specialists. The grounds for the further development of the tourism sphere in Ukraine are outlined, first of all, these are rich tourist resources, namely: natural and climatic conditions, rich historical-cultural and national-ethnographic resources, a large number of unused territories suitable for tourism and recreation; more than 125 thousand monuments of architecture and urban planning; hundreds of museums with collections of unique archaeological finds testifying to the unique and ancient culture of Ukrainians. From this point of view, the importance of a professionally competent worker in the field of tourism is substantiated. A considerable role in this process of teaching disciplines of the professional training cycle of the specialty is outlined, which is illustrated by the example of the educational discipline «Specialized tourism». The purpose, tasks, as well as competences mastered by students in the process of studying the discipline «Specialized tourism» are highlighted, among them: understanding of modern trends and regional priorities of tourism development, processes of organizing tourist trips, technologies for organizing the work of the subject of the tourism industry and its subsystems; the ability to monitor tourist information, the ability to present tourist information material, determine individual tourist needs, use modern tourist service technologies. Separate approaches to the selection of forms of organization of lectures and practical classes in the course of teaching the discipline «Specialized tourism» are presented. It is noted that lectures-visualizations, lectures – virtual excursions and binary lectures with employers are the most efficient and effective forms of organizing lecture classes within the discipline "Specialized tourism". The effectiveness of the division of tasks for practical classes into reproductive, partial search, search or research is illustrated. The great interest of students in the use of such interactive teaching methods as master classes, press conferences, round tables by the teacher within the educational discipline "Specialized tourism" was noted.

Keywords: tourism specialists, professional competence, specialized tourism.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що індустрія туризму є однією з найприбутковіших та найперспективніших, щодо темпів зростання, галузей світового господарства, а також однією з найбільших і динамічних галузей економіки. Високі темпи його розвитку туризму, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє формуванню власної туристської індустрії.

На жаль, на сьогодні, на тлі повномасштабного вторгнення ворога в Україну, ми не можемо спостерігати активний розвиток туристичної галузі у нашій країні, але впевнені у відродженні її конкурентоспроможності у повоєнні часи. Підставою для оптимізму, зокрема, є багаті туристичні ресурси, а саме: природно-кліматичні умови, багаті історико-культурні й національно-етнографічні ресурси, велика кількість невикористаних територій, придатних для туризму і відпочинку; понад 125 тис. пам'яток архітектури і містобудування; сотні музеїв із зібраннями унікальних археологічних знахідок, що свідчать про самобутню і давню культуру українців, – усе це може стати основою для формування конкурентного туристичного ринку.

Однією з пріоритетних умов подальшого розвитку туристичної галузі безперечно є наявність висококваліфікованих фахівців, підготовка яких здійснюється сьогодні у закладах вищої освіти, де передбачені різні форми роботи зі студентами. Їх головною метою є формування професійної компетентності, розвиток стійкого інтересу до майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування професійної компетентності фахівців галузі туризму відбито у дослідженнях Л. Безкоровайної, Н. Бондар, А. Коноха, В. Любарець, Д. Лютої, М. Прадівляного та ін.

Так, Л. Безкоровайна [1], В. Любарець [4] розглядали концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму, Д. Люта [5] вивчала шляхи формування готовності до професійної діяльності в галузі соціального туризму, А. Конох [3] – в галузі екологічного туризму, М. Прадівляний, Н. Бондар [7] наукові розвідки зосередили у царині формування професійної компетентності фахівців сфери туризму в процесі вивчення іноземних мов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Формування професійно компетентного працівника галузі

туризму вимагає розвитку всіх компонентів особистісного потенціалу майбутнього фахівця – пізнавального, ціннісного, творчого, комунікативного, соціального, що зумовлює сформованість основного мотиву розвитку потенціалу особистості - потребу в самодіяльності, саморозвитку та самореалізації.

З огляду на вищевикладене, слід визначити неабияку роль у цьому процесі викладання дисциплін циклу професійної підготовки спеціальності. Згідно зі стандартами вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [8], у Запорізькому національному університеті до них зокрема належать «Менеджмент туризму», «Маркетинг туризму», «Організація готельного господарства», «Організація ресторанного господарства», «Реклама в туризмі», «Організація екскурсійних послуг» тощо. Ці дисципліни є провідними, вони вивчаються студентами у п'ятому, шостому, сьомому семестрах, коли накопичений певний обсяг теоретичних знань, а також практичний досвід, коли студенти вже певним чином професійно зорієнтовані. Активно ж ця робота розпочинається у другому-третьому семестрах під час вивчення студентами таких дисциплін, як «Географія туризму та туристичне країнознавство», «Спеціалізований туризм» тощо. З нашої точки зору, не можна недооцінювати роль цих навчальних дисциплін у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відтак, мета статті – продемонструвати на прикладі дисципліни «Спеціалізований туризм» шляхи формування зацікавленості студентів у майбутній професії, їхньої професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що метою вивчення навчальної дисципліни «Спеціалізований туризм» є формування теоретичних знань, умінь і практичних навичок студентів з питань управління галузями індустрії спеціалізованого туризму і створення спеціалізованого туристичного продукту. Предметом вивчення дисципліни є організація ділового, релігійного, круїзного, івентивного, спортивного, сільського зеленого, екологічного, пригодницького, екстремального та інших сучасних видів туризму, а також географія їх розповсюдження.

Завданнями вивчення дисципліни «Спеціалізований туризм» є теоретична і практична підготовка студентів з питань:

- історії виникнення та розвитку спеціалізованих видів туризму;
- особливостей територіального розміщення їх ресурсної бази;
- методології дослідження світових туристичних потоків за цільовими сегментами міжнародного туристичного ринку;
- визначення форм і методів обслуговування туристів при плануванні спеціалізованих видів туристичних подорожей,
- розробки та реалізації програм перебування туристів у різних видах туристичних подорожей [2].

Згідно зі стандартами вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [8], результатами, що досягаються у процесі вивчення дисципліни «Спеціалізований туризм», є:

- знання, розуміння і вміння використання на практиці основних положень туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів;
- знання, розуміння і вміння використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук;
- знання і розуміння основних форм і видів туризму, їх поділ;
- вміння пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору;
- аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу території;
- застосування у практичній діяльності принципів і методів організації та технології обслуговування туристів.

Відтак, компетентностями, якими опановують студенти у процесі вивчення означеної дисципліни можна вважати:

- 1) розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів;
- 2) розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного);
- 3) розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем;
- 4) здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміти презентувати туристичний інформаційний матеріал;
- 5) здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні

технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу.

Слід зазначити, що навчальна дисципліна «Спеціалізований туризм» має тісний зв'язок з такими дисциплінами, як-от: «Організація туристичної діяльності», «Рекреологія і курортна справа», «Географія туризму та туристичне країнознавство», «Туристичні ресурси України» тощо.

Викладання дисципліни передбачає застосування таких загальноприйнятих форм організації навчального процесу є: колективна – лекції, семінарські, практичні заняття, та індивідуальна – самостійна робота студентів [6].

Більш розлого розглянемо особливості застосування означених форм.

Неабиякий інтерес у студентів викликає викладання нового матеріалу у вигляді міні-лекцій, лекцій із заздалегідь запланованими помилками, лекцій-«круглих столів», узагальнюючих лекцій, і, звісно, лекцій-візуалізацій та лекцій – віртуальних екскурсій, бінарних лекцій з роботодавцями тощо. На нашу думку, саме лекції-візуалізації, лекції – віртуальні екскурсії та бінарні лекції з роботодавцями є найбільш ефективними і дієвими формами організації лекційних занять в межах дисципліни «Спеціалізований туризм», адже її матеріал здебільшого носить оглядовий характер, а тому має бути якомога більше візуалізований і яскраво представлений як викладачем, так і представником туристичного бізнесу.

Так, тематика змістового модуля «Традиційні види спеціалізованого туризму» передбачала, зокрема, ознайомлення з особливостями та різновидами релігійного туризму. У межах цього лекційного заняття було проведено оглядові віртуальні екскурсії релігійними закладами України, що дало змогу сформуванню у студентів узагальнене уявлення про об'єкти релігійного туризму в Україні, а також обрати об'єкт для більш поглибленого вивчення і презентації однокласникам на практичному занятті.

Основними завданнями практичних занять слід визначити:

- поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- формування інтелектуальних навичок і вмінь планування, аналізу й узагальнення, опанування навичок організації професійної діяльності у туристичній галузі;
- накопичення первинного досвіду організації туристичної діяльності;

– оволодіння початковими навичками менеджменту та самоменеджменту у сфері туризму.

З огляду на вищевикладене, неабиякого значення набуває розподіл завдань для практичних занять на репродуктивні, частково-пошукові, пошукові або дослідницькі, що визначає рівень самостійності студентів [6].

Такий підхід надає студентів змозгу реалізувати своє право, обирати для підготовки до заняття найцікавіші для нього і водночас посильні вправи, виконувати їх, за власним бажанням, індивідуально або разом із однокурсниками у творчому мікроколективі; не тільки вивчати основну літературу, а й звернутися до джерел, наведених у списках обов'язкової або додаткової літератури. Це формує у майбутніх фахівців з туризму інтерес до майбутньої професії, відчуття впевненості у власних знаннях, низку необхідних професійних якостей, відповідальність за власну підготовку тощо.

Так, готуючи презентації в межах тематики змістового модуля «Новітні види спеціалізованого туризму», а саме, об'єктів сільського зеленого туризму, студенти мали змозгу виконати це завдання чітко за інструкцією або з урахуванням власного погляду, зробити це цілком самостійно або у мікрогрупі, презентувати об'єкти, запропоновані викладачем, або в межах теми обрати ті, які більш цікавлять тощо.

Безперечно, такий підхід до організації практичних занять передбачає додержання певних умов, пріоритетними серед яких, з нашої точки зору, є:

– лекційні заняття мають передувати практичним з необхідним інтервалом, що дає можливість якісно підготуватися до прак-

тичних, але цей інтервал не повинен бути занадто великим;

– завдання мають забезпечувати зв'язок теорії з практикою;

– завдання пошукового характеру мають передбачати не тільки пошук рішень, але й додаткові джерела отримання інформації;

– використання доступних засобів розвитку самостійного та творчого мислення студентів.

– застосування інтерактивних методів навчання, які передбачають розбір та аналіз різноманітних способів виконання тієї чи іншої вправи, виконання практичних завдань, знаходження більш економного та раціонального рішення, стимулювання винахідливості, кмітливості тощо.

Із великою зацікавленістю студенти сприймають застосування викладачем саме інтерактивних методів навчання, а тому, в межах навчальної дисципліни «Спеціалізований туризм» доцільним є проведення майстер-класів, прес-конференцій, круглих столів тощо.

Висновки. Отже, навчальна дисципліна «Спеціалізований туризм» є однією з дисциплін циклу професійної підготовки спеціальності, а тому мета, завдання її вивчення передбачають формування професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму у царині розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів. Найбільш ефективними і дієвими формами організації занять в межах дисципліни «Спеціалізований туризм» є лекції-візуалізації, лекції - віртуальні екскурсії та бінарні лекції з роботодавцями, а також практичні заняття з використанням таких інтерактивних методів навчання, як майстер-класи, прес-конференції, круглі столи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безкоровайна Л. В. Професійна компетентність майбутніх фахівців з туризмознавства. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. № 52. С. 43–49.
2. Борисова О. В. Спеціалізований туризм : навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти спеціальності «Туризм». Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 360 с.
3. Конох А. А. Оптимізація освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців екологічного туризму в класичному університеті. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75(3). С. 51–54.
4. Любарєць В. В. Соціокультурна компетентність як необхідна складова в екскурсійній діяльності майбутнього фахівця сфери туризму. *Педагогічні науки*. Полтава : Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 70. С. 60–63.
5. Люта Д. А. Структура, критерії та рівні готовності майбутніх фахівців із туризмознавства до професійної діяльності у сфері соціального туризму. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 31. Том 3. С. 310–315.

6. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі : навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
7. Прадівляний М. Г., Бондар Н. Д. Стратегії формування професійної компетентності фахівців сфери туризму в процесі вивчення іноземних мов. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 6. С. 168–174.
8. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Н №1068 від 04.10.2018). URL: <http://surl.li/ehmcw>.

REFERENCES:

1. Bezkorovaina L. V. (2017) Profesiina kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv z turyzmoznavstva [Professional competence of future specialists in tourism] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvit-nii shkolakh*. Zaporizhzhia, № 52. [in Ukrainian]
2. Borysova O. V. (2020) Spetsializovanyy turizm: navch. posib. dlya studentiv zakladiv vyshchoyi osvity spetsial'nosti «Turizm» [Specialized tourism: education. manual for students of higher education institutions specializing in «Tourism»]. Kyiv: Vydavnychyy dim «Kondor». [in Ukrainian]
3. Konokh A. A. (2017) Optymizatsiia osvitnoho protsesu pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv ekolohichnoho turyzmu v klasychnomu universyteti [Optimization of the educational process of training future specialists in ecological tourism at a classical university]. *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*. Vyp. 75 (3). [in Ukrainian]
4. Liubarets V. V. (2017) Sotsiokulturna kompetentnist yak neobkhidna skladova v ekskursiinii diialnosti maibutnoho fakhivtsia sfery turyzmu [Sociocultural competence as a necessary component in the excursion activities of the future specialist in the field of tourism]. *Pedahohichni nauky*. Poltava: Poltav. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka, Vyp. 70. [in Ukrainian]
5. Liuta D. A. (2020) Struktura, kryterii ta rivni hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv iz turyzmoznavstva do profesiinoi diialnosti u sferi sotsialnoho turyzmu [The structure, criteria and levels of readiness of future tourism specialists for professional activities in the field of social tourism]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp 31, tom 3. [in Ukrainian]
6. Machynska N. I., Stelmakh S. S. (2012) Suchasni formy orhanizatsiyi navchalnoho protsesu u vyshchiiy shkoli: navchalno-metodychnyy posibnyk [Modern forms of organization of the educational process in higher education: educational and methodological manual]. Lviv: Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav. [in Ukrainian]
7. Pradivliannyi M. H., Bondar N. D. (2017) Stratehii formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv sfery turyzmu v protsesi vyvchennia inozemnykh mov [Strategies for the formation of professional competence of specialists in the field of tourism in the process of learning foreign languages]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. № 6. [in Ukrainian]
8. Standart vyshchoyi osvity za spetsial'nisty 242 «Turizm» dlya pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity [Standard of higher education in specialty 242 «Tourism» for the first (bachelor) level of higher education]. (N № 1068 vid 04.10.2018). Available at: <http://surl.li/ehmcw>. [in Ukrainian]